

BAKA L. PATRIK

Rekviem

Darren Aronofsky: Rekviem egy álomért

„Ha a lámpák megakadályozzák, hogy az ember lássa a mennyboltot, akkor csak egy kis varázslat kell, és a valóság máris a szükségletekhez alkalmazkodik.”
(Hubert Selby: Rekviem egy álomért)

„Ne felejtse el, öreg, hogy a szépség csak felszín, de a csúnyaság lehatol a csontig.”
(Hubert Selby: Rekviem egy álomért)

Nem hiába emlegetik Darren Aronofsky valódi születésnapjának a két-
ezres millenniumot, hiszen *Rekviem egy álomért* (Requiem for a
Dream)¹ című drámájával méltán került be a közismert filmrendező
pályájába. A mű Hubert Selby azonos címet viselő regénye alapján
készült, olyan csillagokkal a főszerepben, mint Ellen Burstyn (Sara), a
ma elsősorban rocksztrájként ismert Jared Leto (Harry), Jennifer Conelly
(Marion) és Marlon Wayans (Tyrone), s Danny Boyle *Trainspottingja*²
mellett bizonyosan a filmtörténet egyik legmarkánsabb drogos filmje-
ként hivatkozhatunk rá. „A Trainspotting egyik sajátossága, hogy bár
sokkolják a nézőt a drogos életforma jellemző mozzanatai, úgy ére-
zük, mégiscsak van benne valami »cool«, valami laza, mert fűgét mutat
az álszent, pénzhajhász, elbutult társadalomnak. A Rekviemben a drog
szintén megjelenik a képmutató világ elleni lázadás motívumaként, de
egyúttal nyilvánvalóvá válik az is, hogy ez a lázadás milyen hamis fény-
nyel csillog, milyen hiteltelen”³ – írja a két alkotás közti különbségről
Horváth Dóra, míg egy másik kritikaíró a *Rekviem* „felhasználtsága”
kapcsán a következőket jegyzi meg: „Darren Aronofsky alkotása [...] olyan
mellbevágóan lehangoló és kijózanító[...], hogy szerintem jobb
1000 drogellenes propagandánál is.”⁴

Kedves olvasó, talán furcsa lehet egy több mint tizenöt éves film-
ről beszámolót olvasni – mozgóképek esetében hozzá vagyunk szokva
a szorosabb aktualitáshoz –, ám az ilyen felütéseknek épp az kell
legyen az elsődleges céljuk, hogy megerősítsék az el nem halványuló
alkotások státuszát, a *Rekviem* ugyanis akár tegnap is debütálhatott
volna, olyannyira időszerű ma is. Sőt, amíg önmaga lélektépő keretei
2000-ben még az egyik legdrámaibb élet-forgatókönyvnek, variáns-
nak tűnhettek, ma már lehet, túlszárnyalhatók volnának. Az alkotás
minden karaktere egy-egy fekete idea, s a film bátran levethető lett
volna a 2016-os Komáromi Egyetemi Napok berkein belül (is) elő-

1 *Rekviem egy álomért* (Rendezte: Darren ARONOFSKY, Gyártók: Industry Entertainment, USA, 2000.)

2 *Trainspotting* (Rendezte: Danny BOYLE, Gyártók: Channel Four Films – Figment Films – The Noel Gay Motion Picture Company, Egyesült Királyság, 1996.)

3 HORVÁTH Dóra, *Rekviem egy álomért – Könyv- és filmajánló*, Catdesign = <http://www.catdesign.hu/content/rekviem-egy-%C3%A1lom%C3%A9rt-%E2%80%93-k%C3%B6nyv-%C3%A9s-filmaj%C3%A1nl%C3%B3>

4 BLACI, *A drog rossz, értem?! – Rekviem egy álomért kritika*,

Filmuniverzum =
<http://www.filmuniverzum.hu/a-drog-rossz-ertem-rekviem-egy-alomert-kritika/>

5 BOROS Ferenc,
Rekviem egy álomért – filmkritika,
Vaskarika =
http://vaskarika.hu/hirek/reszletek/50/rekviem_egy_alomert-filmkritika/

6 Uo.

adást tartó Dr. Zacher Gábor tényfeltáró beszámolójának háttereként. Zacher *Mindennapi függőségeink* sorát vonultatta fel, az életből vett példák garmadájával, s ebben a sorban előkelő helyet foglaltak el az Aronofsky által vászonra vitt típusok is, noha lehet, utóbbiak – gondolva itt elsősorban a Marion-Harry-Tyrone alkotta triumvirátusra – még legalább tudták, mi az, amit drogként fogyasztanak el. A mai szerek legnagyobb problémája – s ez volt az előadás kulcsmegállapítása is –, hogy nem lehet tudni, valójában mit is tartalmaznak. Nemhogy a fogyasztó, de sokszor még a díler sem ismeri az eredőjüket. És nem minden kombináció fakaszt csak mosolyt... Ez a szöveg tehát elsősorban egy kimagasló alkotásra kívánja újra felhívni a figyelmet, felfrissítve annak néhány szegmensét, integrálva pár kulcsmegállapítást a rá reflektáló kritikákból. Ha tehát nincs most túl sok fölös idejük, az olvasás helyett inkább rakják be a filmet... ennek a pár bekezdésnek nem célja, és nincs is rá képessége, hogy pótolja annak hatását. Ebben a témában pedig, elsősorban, a hatás számít.

„A Rekviem négy ember sorsát követi figyelemmel, olyan négy emberét, akik mind valamilyen álmot kergetnek. [...] Ezek kivétel nélkül mindennapi vágyak: gazdagság, siker, ismertség, hírnév, biztonság, szerelem.”⁵ A film és a regény is bátran támaszkodnak a jól bevált szentimentalista hagyományra, mely szerint az évszakok változásával – a forró nyártól a fagyos tél felé haladva – párhuzamosan, az elején még optimista szereplők is reményvesztettségbe, a „tervek és az ambíciók [pedig] a heroin függőség vízióiba”⁶ vesznek.

A film elején azonnal egy családi perpatvar középpontjában találjuk magunkat. Harry épp anyja imádott tévét és egyetlen társát – a párbeszéd nyitó mondata: „Harold, könyörgök, csak a tévét ne!” – igyekszik deportálni a lakásból, egy komfortosabb zálogház falai közé, ám a készüléket még korábban, láncsal jegyezte el a szomszédságában szorongó radiátor. Sara rémülten zárja magára a szomszéd szoba ajtaját, s csak fia nyugodni nem akaró üvöltése nyomán adja át a lánc kulcsát. Harry ezután természetesen bűnbánó szemekkel kér bocsánatot, igaz, még anyja első mondatára azt felelte: „Ugyan, Mama! Ne csináld ezt! Nem olyan nagy ügy, tudod jól, hogy pár órán belül úgyis visszakapod.” Nem sokkal később látjuk, amint Sara visszaveszi a tévét a zálogház tulajdonosától, akivel szinte már baráti kapcsolatot ápol a hosszú ismeretség nyomán.

Mindezt összefoglalva: már az első részben tisztulni kezd előttünk a kép, a „ha akarod, ha nem, úgyis megszerzem tőled a pénzt” ott-honi kultúrpolitikája. Sara nem csinál nagy problémát a dologból, mintha huszoneves fiát még mindig lázongó tininek tekintené, aki így akarja fitogtatni erősödő férfiaságát. A jelenet az adott kontextusban már szinte természetes, mint ahogy az is, hogy fia hetekre, hónapokra eltűnik, s amikor visszatér, ő újból kedves anyaként köszönti majd, és a nem létező munkájáról érdeklődik. A bevezetőben felsorolt szereplők közül mindazonáltal Sara az egyetlen, aki a film elején még „tisza”. Egy megkeseredett nyugdíjas, aki elvesztette a férjét, a fia ritkán látogatja, a barátnőivel beszélt témák már agyonkoptak, s csak

a tévé tartja benne a lelket: egyetlen és végtelen témával bíró társává lett. Képes egész napokat evéssel fűszerezett teleshop-nézéssel tölteni, ám szürke, szomorú, mégis stabilnak látszó életét felzaklatja egy telefonhívás. A vonal túlsó felén beszélő kedves hangú fiatalember értesíti, hogy azon kevesek közé került, akik szerepet kapnak majd a televízió egyik show-műsorában.

Sara élete ettől a ponttól kezdve gyökeresen megváltozik. Amikor megpróbálja felvenni régi piros ruháját – melyet elhunyt férje annyira szeretett, s melyet utoljára fia érettségijekor (!) viselt –, rájön, hogy túlsúlyos. A telefonhívástól kezdve napjainak egészét a tévészereplésre való készülődés tölti ki – mint Gogol halhatatlan hivatalnokának új kabát köré szövődő életnapja –, melynek lényege a fogyás eléréséért való küzdelem lesz. Mivel a grapefruitos kúra nem válik be, felkeres egy orvost, aki amfetamintablettákkal látja el. Ettől kezdve életkezd szívárog a mindennapjaiba, s elindul a várva várt fogyás is, ám ezzel együtt ő is beáll a többiek közé, a függők sorába. Neki is születik egy álma. Egy olyan álom, mely nem pusztán önmagában hordoz fikatív elemeket, hanem önnön léte sem maradéktalanul bizonyos.

Harry későbbi látogatásakor észreveszi anyja hangulatváltozását, a gyors fogyást és a csikorgó fogakat pedig azonnal drog mellékhatásaként jellemzi – csak Saranak nem tűnik fel fia jártassága a témában. Ráparancsol az anyjára, hogy álljon le a „kuruzsló” gyógyszerének szedésével. Különös paradoxon. Sara végül könnyes szemekkel meséli el neki, hogy elvesztett férjét és az ő távollétét csak a szürkeség követte a házába, s most végre sikerült értelmet találnia az életének. Hiszen ő szerepelni fog a tévében! Harry sietősen távozik. Nem csupán az anyja helyzete, de saját háttere is menekülésre készíti. Ki a házból, ki a városból, ki a világból. Végül csak a taxiig jut el, ahol könnyek közt lövi be magát újra. Az egyetlen kiútnak tehát a visszaút felel meg (?). A *Rekviem* mindazonáltal nem csak a kábítószerzűrésről szól, hanem „a modern társadalomról is. A filmben szinte végig jelen van a gondolat, miszerint mindenki magányos, hiába vagyunk körülvéve más emberekkel. A megjelenő kapcsolatok felszínesek, eldobhatóak, a becsület nem létezik, a szeretet is csak akkor, ha az ember hasznot húzhat belőle. Harry ugyan elsírja magát, amikor meglátja, édesanyja hogyan éli életét, de nem tesz semmit”.⁷

Odahaza már rég folyik az üzlet. Harry és barátnője, Marion viszatérő droghasználók, s ahogy a Tyrone-nal együtt folytatott drogterítés egyre jobban jövedelmez, ők maguk is mindinkább rákapnak az anyagra. Ezen a ponton azonban az életük még tele van élvezetekkel, nincs nélkülözés, nyugodtan álmodhatnak; a kiteljesedéshajzás hedonizmus azonban mind sötétebb tónusba csap át. Marion hobbi szinten ruhákat tervez, s Harry látva ezt – és az egyre csak gyülemelő pénzt –, megígéri neki, hogy ruhaüzletet nyitnak, ahol együtt dolgoznak majd, s szerzik meg a napi betevőt. Tyrone közben egyre feljebb halad a dílerek ranglétráján, mígnem egy utcai leszámolás közepén nem találja magát. Lecsukják, Harry pedig szinte teljes vagyonukat kénytelen feláldozni óvadékként.

7 Muse, *Rekviem egy álomért*,
Filmdroid =
[http://filmdroid.blog.hu/2011/10/18/rekviem_egy_alo-
mert_19](http://filmdroid.blog.hu/2011/10/18/rekviem_egy_alo-
mert_19)

8 BOROS, Uo.

9 MUSE, Uo.

10 BOROS, Uo.

Az álmodozás a *Rekviem* centrális motívuma. Az egyes jelenetekben egyre-másra tér vissza a gondolat: „Minden olyan jó lesz, mint régen.” A kiút-visszaút mintázat azonban nem a korábbi boldogság feltámasztása mentén szerveződik, hanem a ciklikus, drogba való visszatérés formájában igazolódik be. „A párhuzamos sorsok egymáshoz fűződnek. Ellen Burstyn, a televízió- és fogyasztótabletta-függő anyja a magány és a szeretet legmélyebb rétegeit varázsolja elő. A másik szálon fia, annak barátja és szerelme az álmok világából észrevétlenül lép át a heroinszenvedély rémálomvilágába.”⁸ A boldogság mesterséges és ideiglenes megidézése, a választott könnyebb út sodorja tovább a cselekményt. Az „utcát” megtisztítják, szinte sehol nem lehet anyagot szerezni, s ahol igen, ott vagy dupla az ár, vagy csak „numerával” lehet fizetni érte. Már nincs többlet, már nincs eladás, már csak megszerzés van. Eljött az ősz, melyben csupán néhány halványuló ábránd maradt a nyárból.

„A *Rekviem* egy álomért legzseniálisabb vonása a vizualitása. Osztott képek, villámgyors vágások a monoton, ismétlődő tevékenységekről; az idő fogalmának átértelmezése a lelassított, illetve felgyorsított képsorokkal; a fakó, szürke, sötét színek, amelyben Sarah vörösre festett haja és a piros ruha szürreálisan tündököl. Nemkülönben figyelemre méltóak azok a képsorok, melyeket halsszem-optikán keresztül, vagy a színészek fejére rögzített kamerák segítségével rögzítettek.”⁹ Sokszor felrémlik egy sűrűn vágott képsor, melyben csavarják, aztán meggyújtják a „cigit”, majd egyszóval szívják fel a port, tágulnak az erek, tágulnak a pupillák és a zárás egy elégedett sóhaj. A montázs folyamatosan kibővül Sara különböző színű tablettáinak képkockáival – naponta négyszer, más-más színben –, s betüremkedése bár már a film elejétől jelen van, megidézése egyre sűrűsödik, és amíg a kezdeteknél, a ritkább felmerülés folytán az „elszállás” ritkaságát is jelöli, a vég felé haladva mindinkább azonos lesz a cselekmény egészével; a droghasználat lesz az egyedi mozgatórugó, és a történet egésze. A záró „3 vagy 4 perc során kb. 170 darab vágás van. [...] Mikor a feszültség fokozódik, a vágások is gyorsabbak lesznek. A rendező ezt a vágást hip-hop vágásnak nevezi, mivel ez a technika a 80-as évek hip-hop kultúrájából táplálkozik, aminek lényege a gyors, kapkodó és részekből összeillesztett kép. [...] Ráadásul a hip-hop vágás ismétlődő jellege is erősíti az egészet, kifejezi azt a megszállottság-szerű állapotot, amit a káros szenvedélyek okoznak.”¹⁰

Az egyik pillanatban még Sarával együtt remegünk, s pillantunk a hűtő felé, mely hatalmas rántásokkal, egyre közelebb kerül hozzánk: fogyókúra kísérletünknek köszönhetően arra „készül”, hogy felfaljon. „A *Rekviem* egy álomért maga a vászonra (rém)álmodott heroin-sikk: külsőre lenyűgöző, lélegzetelállító kalandtúra, hullámvasút-utazás, miközben belülről egy beteg, ócska és soha véget nem érő lidércnyomás. [...] Repetitív extasy-szuperplánok váltakoznak digitálisan torzított LSD-víziókkal – hip-hop montázsaiiban egyetlen kocka sincs, amelyet ne láttunk volna százszor másnál-máshol, mégis komoly

önuralomra vall elszabadulni összhatásuk alól.”¹¹ A hallucinációk egyre élesebbek, a tévé programjainak különböző szereplői sorra jelennek meg a lakásban, s nevetik ki annak elhanyagoltságát. Még Sara megálmodott „szerepe” – minimum tíz évvel korábbi éneke – is „testet” ölt, s ugyancsak gúnyolja valóságos önmagát. A nő véglegkéig összezavarodva veti magát a télbe, a tévétársaság felé indulva el.

A Marion és Harry alkotta páros töréssorozatának generálója az anyagihiány. Marion régi pszichológusát keresi fel, aki bár nem a férfiideál megtestesítője – mint ahogy a szakmai feddhetetlenségé sem –, anyagi keretei mégis célponttá teszik. Marion Harry tudtával fekszik le a férfival, csak hogy pénzt szerezzen az anyagra. Hazatérve egymás mellett ülnek a kanapén. A kép bal és jobb oldala, egyre távolabb egymástól. „Egyszer csak arra eszmélsz, hogy légszomjjal küzdesz, ökölbe szorított kézzel ülsz, egymásnak feszülő fogsorral tapadsz a mozivásznonra, és végignézed, ahogy szép lassan a legszentebb érzések, a legértékesebb emberi kapcsolatok, az anyai szeretet, a barátság és a szerelem is a szemétdombra kerül. Szabadulnál már, de nem lehet. A reménytelenség, a szenvedélybetegség, a rablás, a magány, az elszigeteltség filmje ez. Ha kijöttél a vetítésről, valószínűleg nem akarsz majd beszélgetni róla. Hazamész, lefekszel, s talán te is magzati pózban alszol el.”¹²

11 VARRÓ Attila, *A kép ópiuma*, Filmvilág online = http://www.filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=3245

12 FARKAS Klára, *Rekviem egy álomért*, SciArt = <https://sciart.eu/hu/2010-11-18-0111/42/rekviem-egy-alomert>

Nemzeti célbadobós játék; installáció, B5 Stúdió, Marosvásárhely, 2013. Fotó: MAGMA

13 ILLÉS Henrietta,
Requiem egy álomért, Mozi-DVD =
<http://www.mozi-dvd.hu/2098-DVD-kritika-Requiem-egy-alomert.html>

14 [Clint MANSELL,]
Requiem For A Dream Original Song =
https://www.youtube.com/watch?v=i5Kwf_nNmGI

Hamar kiderül, hogy a boldognak látszó párt nem a szerelem, de a drog tartotta össze. Annak hiánya folytonos vizzályt szül. Harry és Tyrone – mivel nem tudnak anyagot szerezni – Mariont magára hagyva, Florida felé indulnak. Ott majd találnak – győzködik magukat – és (persze) minden olyan lesz, mint régen. Hatszáz kilométerre New York-tól eszmélnek rá, hogy nem a cél van közelebb hatszáz kilométerrel, de az otthonuk van távolabb annyival. Harry karja időközben elfertőződik: hatalmas seb tátong a lövések helyén, ám a fiú továbbra is oda dőfi az anyagot, mígnem végletekig elgyengülve Tyrone kénytelen kórházba vinni őt. Ott szinte azonnal lecsukják mindkettőjüket.

Marion kétségbeesésében újra áruba bocsátja testét, majd újabb lehetőséget kap: önmaga nyilvános megaláztatását egy másik nővel, egy férfifalka gyűrűjében, valamivel több pénzért. Karaktere végső meghasonulása ez. Az egymáshoz verődő női testek képsorait váltó közelikén látjuk: arca rezzenéstelen, egy pillanatra sem mozdul; a könnyek már a jelenetre készülve elfogytak. Csak a cél marad, és a cél parancsai, hogy végül, egyre nagyobb árért, de megkapja, amit meg akar.

„A történet nem fogalmaz meg újdonságot, mégis teljesen más-hogy közelíti meg az érintett problémát. Nem finomkodik, odavágja a néző arcába a rideg valóságot, melyek szinte letaglózzák az embert. A főszereplők a szemünk láttára válnak roncsokká, és amikor közeledünk a film utolsó perceihez, nyilvánvalóvá válik, hogy itt nem lesz pozitív befejezés, elmarad a happy end. Ez az alkotás sokkal hatásosabb, mint egy drogellenes kampány, mivel képekkel és zenével kommunikál, melyeket az ember sokkal könnyebben befogad”¹³ – írja kritikája zárásaként Illés Henrietta. Clint Mansell katartikus zenei alkotása – mely eredetileg a *Lux Aeterna* címre hallgatott, de Aronofsky filmjével való szoros összefonódása okán mára jórészt csak *Requiem for a Dream*-ként hivatkoznak rá – a rendező hibátlan képkezeléséhez hasonló érzéseket generál, már önmagában is. A művészet eme hármásának, a mozgóképnek, a zenének és a forgatókönyv alapjául szolgáló Selby-regénynek egymásba integrálódása pedig egy olyan alkotást hívott életre, mely kellő drámaisággal ábrázolja az élet súlyos válaszpontjait, azokat a kereszteződéseket, melyeket, ha nem figyelünk eléggé, elsőre talán észre sem veszünk. Pedig ott vannak, és a belőlük nyíló utak némelyike mélységesen sötét szakadékokba vezet... Hallgassuk újra a zenét.¹⁴